

УДК 378.094+371.134

DOI 10.31652/2415-7872-2019-58-136-140

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНО КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

Н. В. Педоренко

У статті порушено проблему формування культурологічної компетентності медичних сестер. Визначено професійні якості медичної сестри та їх вплив на формування культурологічної компетентності. Виокремлено завданням для викладачів медичних навчальних закладів, які передбачають залучення студентів до культурних цінностей, переведення їх на рівень провідних індивідуальних орієнтирів, реальних регуляторів фахової діяльності майбутньої медичної сестри

Ключові слова: майбутня медична сестра, культурологічна компетентність, професійні якості, роль навчання, медичний коледж.

THE VALUE OF PROFESSIONAL QUALITIES IN SHAPING THE CULTUROLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE NURSES

N. Pedorenko

There is the problem of nurse's cultural competence formation is violated in the article. It is determined, that strengthening of nurses' professional training is the main aim of medical educational modernization, which would be able to scientifically grounded preventive realization, medical and rehabilitation measures, which relate to the nursing competence for ensuring the preservation and health strengthening of the population as a whole, optimal level of the patients' care, renewal of working capacity. The aim of the article is to determine the professional qualities of nurses and their importance at culturological competence formation. The work of national scientists, who are competent to understand the integrated characteristic of personality qualities, the result of training of graduates to perform activity in certain areas (competences). It is found out that the part of future nurse professional competence is culturological competence, which is studied as a set of knowledge about culture in a wide and narrow sense of this word, which allows define the whole picture of the world and show the academic discipline value for this picture clarifying. It determines the person's place in the world and ways of the world changing. Due to reforming of the industry, expansion and qualitative change of the medical aid system, introduction of new technologies, methods of diagnosis and treatment, nurse is a specialist with professional education. She shares the philosophy of nursing, has the right to fulfillment of the appropriate professional activity and creatively carries out the nursing process, and skillfully transform the new knowledge into professional skills. The result of culturological competence formation, future nurses, should become a skill to produce a new model of historical and socio-cultural identity, new ways of development, formation of a new type of spirituality, growth Information and cultural opportunities, overcoming the overall crisis of ethical culture. Main professional qualities of nurses are defined by observance of the principle "preservation of the medical secrecy"; competence and integrity; honesty and decency; ethics in relationships with doctors; compassion and empathy.

Key words: future medical nurse, culturological competence, professional qualities, values of education, medical college.

Нині Україна рухається в напрямку, реформування освіти. Ці кроки спрямовані у бік досягнення рівня світових стандартів. Національна доктрина розвитку освіти передбачає підготовку спеціалістів, які зможуть бути конкурентоздатними на ринку праці маючи необхідні знання, навички та компетентності. Процеси, які відбуваються у контексті змін проходять під впливом швидкого темпу та зміни умов життя, посилення конкуренції, переосмислення цінностей людського буття. Побудова нової освітньої моделі передбачає модернізацію галузі її вдосконалення. Сьогодні потребує не стільки великої кількості медичних сестер, а якісного показника, що базується на універсальності їх знань та високих гуманних якостях. Тому головною метою модернізації медичної освіти є посилення професійної підготовки медичних сестер, які були б здатні до реалізації науково обґрунтованих профілактичних, діагностико-лікувальних та реабілітаційних заходів, які відносяться до медсестринської компетенції для забезпечення збереження та зміцнення здоров'я населення в цілому, оптимального рівня догляду та опіки над пацієнтами, відновлення працездатності або використання залишкової працездатності хворих.

Варто пам'ятати, що пацієнти потребують не лише професійних втручань, а й моральної підтримки, співпереживання. Потрібні постійні навчання пацієнтів, що має велике значення для здоров'я самого пацієнта. Перспективним напрямком у підготовці випускників медичних навчальних закладів є формування культурологічної компетентності. Сенс культурологічної компетентності у фаховій підготовці передбачає навчання в загальнокультурному контексті, причому акценти робляться на такі цінності, як життя, здоров'я, гідність людини і т. ін. Метою формування культурологічної компетентності є

особистість, у якій сформована система цінностей, у т. ч. професійних; яка вибудовує на основі даної системи відношення зі світом; яка є компетентною в галузі своєї професійної діяльності.

З аналізу попередніх досліджень можна зробити висновок про те, що над проблемою культурологічної компетентності працювали: Г. Балл, І. Балхарова, В. Гура, В. Медінцев. Роль культурологічної підготовки як важливого засобу формування професійної моделі поведінки, оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями, методологічні та теоретичні проблеми культурологічної підготовки спеціалістів, базові принципи організації культурологічних дисциплін у вищій школі досліджувались у роботах В. Біблера, Б. Гершунського, А. Гуревича, Д. Лихачова. Ґрунтовні дослідження Л. Масол, Л. Волинської, М. Левченка, М. Резниченка, Л. Хомич дозволяють не лише реалізувати культурологічний та виховний потенціал окремих академічних дисциплін, але й закласти основи інтеграції на міжпредметному рівні. Проблемою вдосконалення організації навчального процесу взагалі займалися: Л. Романішина, А. Алексюк, Б. Гольдшмидт, А. Казановський, Л. Костельна, В. Плохій, О. Попович, М. Чошанов, М. Шиян.

Виходячи з потреби у медичних сестрах **метою статті** було обрано визначення особливостей професійних якостей медичних сестер та їх значення у формуванні культурологічної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Одним з завдань підготовки кваліфікованих фахівців є формування їх культурологічної компетентності. Значна роль у цьому належить професійним якостям. Стосовно поняття професійних якостей, то у цьому напрямку працювали: А. Ковальова, В. Мясичева, Б. Теплова, Е. Зеєр, В. Шадриков, А. Карпов, А. Маркова.

Теоретичне підґрунтя культурологічного підходу до навчання складає культурно-історична теорія розвитку людини, яку ще в 30-х роках минулого століття розробив Л. Виготський. Він зазначав, що будь-яка психічна функція в розвитку людини з'являється двічі: спочатку як діяльність колективна, соціальна, тобто як функція інтерпсихічна; другий раз – як діяльність індивідуальна, як внутрішній спосіб мислення, як функція інтрапсихічна. Діяльність виховання – це специфічна діяльність людей, завдяки якій формуються нові психічні утворення (відбувається розвиток особистості) шляхом засвоєння нового. Процес засвоєння – це процес інтеріоризації діяльності спілкування, в якій тільки і може проявлятися функція знака – слово, друга сигнальна система людини, із первинно зовнішньої, спільної діяльності в діяльність індивідуальну, тобто психічну діяльність того, хто вчиться [1, с. 48].

Постановка проблеми формування культурологічної компетентності майбутніх медичних сестер потребує вивчення співвідношення його культурологічної компетентності та професійних якостей. Компетентність – це результат освіти, що виявляється в оволодінні майбутніми медичними сестрами набором способів діяльності для досягнення поставленої мети [2].

У нашій роботі ми розділяємо думку вітчизняних науковців, які під компетентністю розуміють інтегровану характеристику якостей особистості, результат підготовки випускників до виконання діяльності в певних галузях (компетенціях). На їхню думку, компетентність, так само як і компетенція, містить у собі когнітивний (пізнавальний), мотиваційно-ціннісний й емоційно-вольовий компоненти. Компетентність – це ситуативна категорія, оскільки виражається в готовності до здійснення діяльності в конкретних професійних (проблемних) ситуаціях. Компетентність проявляється в особистісно-орієнтованій діяльності. Тому прояв компетентності оцінюється на основі сформованої у випускника сукупності вмінь (тих, що інтегративно відображають цю компетентність) і його поведінкових (психологічних) реакцій, що проявляються в різноманітних життєвих ситуаціях [5, с. 69].

Складовою професійної компетентності майбутньої медичної сестри, на нашу думку є культурологічна компетентність. На думку вчених культурологічна компетентність розглядається як сукупність знань про культуру в широкому та вузькому значенні цього слова, яка дозволяє намалювати цілісну картину світу та показати значення навчальної дисципліни для уточнення цієї картини, яка дозволяє визначити місце людини в світі та способи зміни світу з урахуванням отриманих знань [2] і передбачає сформованість гуманістичного бачення світу, духовно-естетичних цінностей, власної думки і переконання, здібності стверджувати та відстоювати їх, необхідності літератури для саморозвитку і самореалізації духовного світу людини, для досягнення гармонійних стосунків індивідуума з навколишнім світом: осмислення внутрішньої єдності систем цінностей, відображених у літературі; здатність до критичного мислення, вміння протистояти антигуманістичним тенденціям у сучасній культурі; задоволення духовних запитів молоді, зумовлених психологічними особливостями старшого підліткового та юнацького віку [2, с. 69-70].

Аналізуючи наукові праці, відзначаємо що культурологічна компетентність майбутніх медичних сестер – це цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом професійної підготовки майбутньої медичної сестри у навчальному закладі та в процесі неперервної медичної освіти, успішність якої зумовлена сукупністю сформованих у фахівця компетенцій, які сприяють соціалізації особистості, формуванню в неї світоглядних та науково-професійних поглядів, формуванню професійної

творчої майстерності, визначають успішність професійної діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя.

Показником сформованості культурологічної компетентності майбутніх медичних сестер є уміння розглядати й аналізувати українську культуру в порівняльному аспекті, уміння застосувати й оцінювати культурологічний досвід інших народів в контексті міжкультурних традицій, уміння розпізнавати національні цінності; уміння долати культурологічні перешкоди в умовах професійної діяльності.

Унаслідок реформування галузі, розширення та якісної зміни системи медичної допомоги, впровадження нових технологій, методів діагностики і лікування, медична сестра – це фахівець з професійною освітою, яка поділяє філософію сестринської справи, має право на виконання відповідної професійної діяльності та творчо здійснює медсестринський процес. Такий фахівець повинен не тільки сам мати фундаментальну освітню підготовку і володіти професійними знаннями та вміннями, відповідно рівня сучасної медичної науки. Тому, навчальний процес має бути спрямований не на засвоєння значної кількості інформації з подальшим її відтворенням, а на активний пошук та критичний аналіз необхідного матеріалу, творчого підходу до розв'язання проблем і, як результат, отримання нових знань, які, за умови практичної діяльності, трансформуються у професійні уміння.

Результатом формування культурологічної компетентності, майбутніх медичних сестер, повинно стати вміння виробляти нову модель історичної й соціально-культурної самоідентифікації, нових шляхів розвитку, становлення нового типу духовності, зростання інформаційно-культурних можливостей, подолання загальної кризи етичної культури. Наприклад, вивчення студентами історії культури передбачає насамперед комплексне вивчення різних її сфер історичної науки й медицини, побуту, освіти, суспільної думки, етичних норм та правил поведінки. Ця узагальнююча дисципліна розглядає культуру як цілісну систему в єдності і взаємодії всіх її сфер. Вивчення історії культури дозволяє пізнати й виявити закономірності розвитку людського суспільства в цілому. В умовах докорінного ламання українського суспільства, переоцінки цінностей з'явилася небезпека виникнення духовного вакууму. Руйнування звичного світоглядного комплексу призвело людей до етичної дезорієнтації, відчуття розпаду звичних ціннісних норм і самого соціального змісту колективного буття суспільства. Навіть порівняно освічена частина населення іноді не в змозі сформулювати змістовну відповідь на актуальні ціннісні питання життя, виробити для себе стійкі орієнтації. Заповнити порожнечу, що утворюється, наситити її конструктивним змістом може тільки долучення до культурних цінностей, які виробило людство протягом своєї багатовікової історії [6].

У процесі своєї роботи медична сестра постійно буде контактувати із своїми старшими та молодшими колегами, а також із лікарями, провізорами, молодшими медичними працівниками та з хворими. Тому завданням для викладачів медичних навчальних закладів є залучення студентів до культурних цінностей, переведення їх на рівень провідних індивідуальних орієнтирів, реальних регуляторів фахової діяльності майбутньої медичної сестри.

Медсестринський професіоналізм – це гармонійне поєднання високого рівня професійної компетентності та фахових умінь і практичних навичок, культури спілкування, системи професійних цінностей та якостей.

Згідно тлумачення в словнику Душкова Б.О., професійні якості – окремі динамічні властивості особистості, її психічні й психомоторні властивості (виражені рівнем розвитку відповідних процесів), а також фізичні якості, які відповідають вимогам певної професії й сприяють успішному оволодінню нею. Професійні якості медичних сестер є одним із найважливіших чинників професійної придатності, вони не тільки побіжно характеризують певні здібності, але й органічно входять до їх структури, розвиваючись у процесі навчання й практичної діяльності. Е. Багракова виділяє кілька підструктур професійно важливих якостей, знань, умінь та навичок фахівця-медика, як складової частини професійної компетенції. Перша підструктура – професійні мотиви, інтереси, переконання – висловлюють ставлення особистості фахівця-медика до здійснюваної діяльності. Друга підструктура – визначає індивідуальні властивості особистості медика, в основі яких лежать психологічні властивості особистості (темперамент, характер, здібності), що визначають поведінку особистості в різних життєвих і професійних ситуаціях. У підструктурі професійно важливих якостей автор виділяє як загальні, базові (працьовитість, дисциплінованість, ініціативність, організованість та ін.), так і спеціальні, обумовлені особливостями конкретної професії [2]. Ж. Комарова в професійній компетентності медичного працівника виділяє наступні складові: професійні знання, професійна діяльність, професійно важливі якості особистості [3]. Ми вважаємо, що невід'ємною частиною, яка формує культурологічну компетентності майбутньої медичної сестри, є професійні якості. На нашу думку вони формуються у процесі розвитку особистості з моменту усвідомлення оточуючого світу та до моменту вступу і навчання у медичному навчальному закладі через процеси навчання, виховання та самовиховання.

Над питанням тлумачення терміну «професійні якості», працювало чимало науковців. Найбільш точно висвітлили дану психологічну характеристику особистості надав В. Шадриков. По-перше, під професійними якостями він розуміє «індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й на успішність освоєння цієї діяльності». До таких науковець відносить здібності, однак, на його думку, вони не вичерпують всього обсягу професійних якостей. По-друге, науковець вважає, що система професійних якостей – це ті внутрішні умови, через які переломлюються зовнішні дії і вимоги до діяльності. Отже, розвиток професійних якостей і їх систем виступає вузловим моментом психологічної системи діяльності» [10].

Дослідник Н. Стеценко тлумачить професійні якості як індивідуальні властивості суб'єкта діяльності, що необхідні й достатні для її реалізації на нормативно рівні і які значущо й позитивно корелюють, хоча б з одним (або декількома) її основними результативними параметрами – якістю, продуктивністю, надійністю [9]. Л. Мороз вважає, що професійні якості, з одного боку, є передумовою професійної діяльності, а з другого – вони самі удосконалюються, шліфуються в ході діяльності, будучи її новоутворенням [4]. Отже, професійні якості – це успішність в оволодінні і здійсненні фахівцем певних видів професійної діяльності. За функцією професійні якості можуть виступати не тільки психічні та особистісні але й непсихологічні властивості суб'єкта діяльності (соматичні, біологічні, морфологічні, конституційні, типологічні, нейродинамічні та інші).

Ми вважаємо, що медична сестра має володіти цілим комплексом професійних якостей, без яких неможливе виконання своїх професійних обов'язків. Вивчення проблем професійної етики, її специфіки веде нас від загального до особистого, що дозволяє пізнати мораль ширше і пов'язати її з практичною діяльністю індивіда. У професійній медичній практиці спостерігаються зв'язки між тими або іншими видами діяльності, психологічними й етичними чинниками та якостями, поєднання суспільних інтересів з інтересами особистості.

Мораль медичного працівника регулює ставлення медичної сестри до хворого, до здорової людини, до колег, до суспільства і держави. Честь і гідність, авторитет і обов'язок медичної сестри мають риси всебічності і специфічності водночас. Це потрібно розуміти у тому контексті, що *мораль медичної сестри*, яка поширюється на всіх людей, охоплює єдність у розмаїтті.

Медична етика має внутрішній зв'язок з компетентністю. Не власне моральні якості, а їхнє поєднання з професійними знаннями, навичками і досвідом створює ту своєрідну доміную, яка реалізовується під час виконання професійного обов'язку. Причому, коли йдеться про професійну медичну мораль, потрібно не тільки формулювати кодекс відповідних положень стосовно трудової діяльності, а і сприяти виробленню у медичної сестри здатності до моральної орієнтації у складних клінічних ситуаціях, які вимагають морально-ділових і соціальних якостей.

До професійних якостей медичної сестри відносяться:

1. Дотримання принципу «збереження лікарської таємниці»;
2. Компетентність та сумлінність;
3. Чесність та порядність;
4. Етичність у взаєминах з лікарями;
5. Співчуття і співпереживання.

Отже, до професійних рис медичної сестри відноситься цілий комплекс людських цінностей, серед яких важливе місце посідають співпереживання, увага, вболівання, відповідальність та ряд інших рис.

Професія медична сестра вимагає високої внутрішньої етичної, загальнолюдської культури. Однією з основних рис характеру медичної сестри має бути чесність. Для формування особистості медика важливе значення має рівень загального культурного розвитку, знайомство з літературою, мистецтвом, уміння організувати своє самовиховання.

Буває, що часті психоемоційні перевантаження у процесі професійної діяльності, а також деякі особливості психічної індивідуальності призводять до того, що її характер змінюється, деформується. Проявляються такі негативні риси, як байдужість, грубість, дратівливість при контакті з хворими, а іноді – пригніченість від безсилля, особливо при лікуванні важко хворих пацієнтів.

Тому медичному працівникові слід оберігати себе від професійної деформації, а також намагатись зберегти душевну рівновагу пацієнта, утвердити в ньому позицію на одужання.

Висновки. У даній статті розкрито питання роль професійних якостей у формуванні культурологічної компетентності майбутніх медичних сестер на основі аналізу визначень «компетенція» і «компетентність» «культурологічна компетентність» та професійні якості медичної сестри.

Дослідивши проблему «професійних якостей», ми з впевненістю можемо констатувати, що великого значення при формуванні культурологічної компетентності майбутньої медичної сестри є професійні якості. Професійні якості медичного працівника тісно переплітаються з загальнолюдськими якостями. Формування їх починається з дитинства і до становлення особистості у якості професіонала. Велику роль у

формуванні більш професійно спрямованих якостей, відіграє медичний коледж. Адже через передачу знань викладачами, особистий приклад, проведення виховної роботи – у студента, майбутньої медичної сестри, формується світогляд притаманний високоосвіченій, морально стійкій, естетично і духовно підкріпленій, з культурним потенціалом особистості.

Тому ми вважаємо, що формування культурологічної компетентності майбутніх медичних сестер є неодмінною складовою рисою професійних якостей. Адже майбутній фахівець повинен бути не тільки висококласним спеціалістом, морально і фізично здоровою людиною, а й культурно освіченою особистістю.

Література

1. Артюхова О. В. Культурологічний підхід до естетичного виховання студентів нефілологічних спеціальностей / О. В. Артюхова // Збірка наукових праць. Педагогічні науки. – Харків, 2008. – Випуск L, частина 2 – С. 47–50.
2. Бастрасова Е. Г. Профессиональное становление личности медицинского работника среднего звена (на примере медицинской сестры) [Текст]: дис. ... канд. псих. наук. – М., 2003. – с. 50-52.
3. Коварова Ж. В. Формирование профессионально важных качеств студента медицинского колледжа в процессе обучения математики [Текст] // Образование и наука. Известия Урал.отд. РАО, 2009. –№4 (61). – с.49
4. Мороз Л. І. Теоретичні засади та організація психологічного тренінгу в органах внутрішніх справ. – Київ : Паливода А.В., 2005. – с. 236.
5. Музальов О. Культурологічна підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. Музальов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 1. – С. 69–79
6. Низамбиева Р. А. Компетенция как новый результат образования [Электроний ресурс] / Р. А. Низамбиева. – Режим доступа: <http://serverkgtu.kstu.ru/servlet/confcontent?id=12642>
7. Панкратова О. М. Культурологічна компетентність вчителів і її формування / О. М. Панкратова. – Режим доступу: [pier.ulstu.ru /seminar/ archive/ 29report.dok](http://pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.dok)
8. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 412с.
9. Стеценко Н. М. Теоретичні підходи до інтерпретації сутності культурологічної компетентності / Н. М. Стеценко, Т. Г. Чикалова // Педагогічний альманах: [зб. наук. праць / редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін.] – Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – Вип. 23. – С.208–213.
10. Шадриков В. Д. Проблемы профессиональных способностей / В. Д. Шадриков // Психологический журнал. – 1982. –№5. – С. 13-26.

References

1. Artyukhova O. V. Kul'turologichny'j pidxid do estety'chnogo vy'xovannya studentiv nefilologichny'x special'nostej / O. V. Artyukhova // Zbirka naukovy'x prac'. Pedagogichni nauky`. – Xarkiv, 2008. – Vy'pusk L, chasty'na 2 – S. 47–50.
2. Bastrakova E. G. Professionalnoe stanovlenie lichnosti meditsinskogo rabotnika srednego zvena (na primere meditsinskoy sestryi) [Teks]: dis. ...kand.psih. nauk. –M., 2003. – s. 50-52.
3. Kovarova Zh. V. Formirovanie professionalno vazhnyih kachestv studenta meditsinskogo koledzha v protsesse obucheniya matematiki [Teks] // Obrazovanie i nauka. Izvestiya Ural.otd. RAO, 2009. –#4 (61). – s.49
4. Moroz L. I. Teorety'chni zasady` ta organizaciya psy`xologichnogo treningu v organax vnutrishnix sprav. – Ky`yiv : Paly`voda A.V., 2005. – s. 236.
5. Muzal'ov O. Kul'turologichna pidgotovka uchniv profesijno-texnichny'x navchal'ny'x zakladiv / O. Muzal'ov // Pedagogika i psy`xologiya profesijnoyi osvity`. – 2003. – # 1. – S. 69–79
6. Nizambieva R. A. Kompetentsiya kak novyyi rezultat obrazovaniya [Elektroniy resurs] / R. A. Nizambieva. – Rezhim dostupa: <http://serverkgtu.kstu.ru/servlet/confcontent?id=12642>
7. Pankratova O. M. Kul'turologichna kompetentnist' vchy`teliv i yiyi formuvannya / O. M. Pankratova. – Rezhym dostupu: [pier.ulstu.ru /seminar/ archive/ 29report.dok](http://pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.dok)
8. Profesijna pedagogichna osvita: kompetentnisny'j pidxid: monografiya / za red. O.A. Dubasenyuk. – Zhy`tomy`r: Vy`d-vo ZhDU im. I.Franka, 2011. – 412s.
9. Stecenko N. M. Teorety'chni pidxody` do interpretaciyi sutnosti kul'turologichnoyi kompetentnosti / N. M. Stecenko, T. G. Chy`kalova // Pedagogichny'j al'manax: [zb. nauk. prac` / redkol. V.V. Kuz`menko (golova) ta in.] – Xerson: KVNZ «Xersons`ka akademiya neperervnoyi osvity`», 2014. – Vy`p. 23. – S.208–213.
10. Shhadry`kov V. D. Problemy` profesijny'x zdibnostej / V. D. Shadry`kov // Psy`xologichny'j zhurnal. – 1982. –#5. – S. 13-26.